

Pòrtic

Oriol March Joan Serra Carné

Enemies íntims

**Anatomia de la desconfiança
entre Junts i ERC**

Pròleg de Francesc-Marc Àlvaro

Oriol March
Joan Serra Carné

Enemies íntims

Anatomia de la desconfiança
entre Junts i ERC

Pròleg de Francesc-Marc Álvaro

Pòrtic

Primera edició: juny del 2021

© Oriol March i Joan Serra Carné, 2021

© pel pròleg: Francesc-Marc Álvaro, 2021

Drets exclusius d'aquesta edició:

Raval Edicions, SLU, Pòrtic

Av. Diagonal, 662-664

08034 Barcelona

www.portic.cat

ISBN: 978-84-9809-492-3

Dipòsit legal: B. 8.293-2021

Fotocomposició: AuraDigit

El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre té la qualificació de paper ecològic i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra requereix l'autorització escrita de l'editor; la llei preveu sancions per als infractors.

Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment de l'obra, podeu sol·licitar permís al Centro Español de Derechos Reprográficos, a través del portal www.conlicencia.com

o bé trucant als telèfons 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

Tots els drets reservats.

ÍNDEX

La pugna infinita, <i>per Francesc-Marc Álvaro</i>	7
Introducció	17
1. El retrobament	21
2. Les primeres desconfiances	31
3. La convivència i el referèndum	63
4. El Parlament, camp de batalla	95
5. De la presó a la sentència	117
6. El front de Madrid	149
7. El Govern menys cohesionat	179
Índex onomàstic	233

EL RETROBAMENT

Fan falta gairebé tres anys, una mediació vehiculada per tercers i la flexibilització del règim penitenciari perquè sigui possible la primera conversa entre Carles Puigdemont i Oriol Junqueras des del 27 d'octubre de 2017. A finals de juny del 2020, tots dos s'empassen l'orgull, aparquen els retrets que els han convertit en adversaris més que en socis polítics i accedeixen a connectar-se per videoconferència. En són testimonis alguns dels qui més han empès per refer les relacions, com ara l'exconseller Xavier Vendrell, diversos presos polítics que compleixen condemna a Lledoners, els equips de confiança dels dos líders i dirigents d'Òmnium. El primer contacte és fred. De política se'n parla més aviat poc. Hi ha bones paraules, cordialitat i preguntes personals plantejades amb cortesia.

Trencar el gel ha costat. I molt. El llibre que Puigdemont ha firmat amb l'amic i periodista Xevi Xirgo ha dinamitat la feina d'acostament a Waterloo teixida amb paciència per Marta Rovira des de Ginebra. El primer dels dos volums, que arriba a les llibreries el juliol del 2020 i està farcit d'acusacions de deslleialtat a Junqueras, ha fet que a ERC es donessin per estèrils els esforços d'entesa dels mesos precedents, fins al

punt que Rovira demana explicacions al líder de Junts quan té coneixement del contingut del llibre. La secretària general dels republicans sent que ha fet feina en va en els contactes setmanals amb Waterloo per refer una unitat malmesa, una tasca sacrificada a la qual se sumen més dirigents, com Josep Rius, persona de la màxima confiança del president a l'exili. Rovira no entén que Puigdemont cremi tots els ponts en un llibre, i l'hi recrimina.

Junqueras ni tan sols el llegeix, però n'hi expliquen els detalls col·laboradors propers que entenen que hi havia un pacte per evitar linxaments públics en forma de projectes editorials. Puigdemont, que ja havia dit que buidaria el pap quan hagués passat el judici i la sentència del Tribunal Suprem —perquè s'havia sentit atacat permanentment i oblidat pels republicans des que aquests havien descartat la seva investidura telemàtica el 30 de gener de 2018—, considera que s'ha limitat a complir amb el compromís d'explicar la seva veritat després d'haver estat pacient. Un relat al qual dona forma el director d'*El Punt Avui*, que no és catalogat per ERC com un apuntador neutral dels fets; es recorda com havia acompanyat Puigdemont en reunions a soles amb Junqueras durant la legislatura del referèndum mentre dirigia el rotatiu. Ningú, doncs, es presenta com a culpable. Tots dos se senten víctimes en algun moment, un a l'exili i l'altre a la presó.

La digestió dels fets viscuts en la legislatura d'acceleració del procés continua sent pesada. Puigdemont pensa que Junqueras no va anar de cara ni li va fer costat en els moments més complicats de la seva presidència. I no s'està d'enviar missatges a consellers del seu Govern per fer saber que la irritació que li provoca el líder d'ERC —a qui atribueix una conducta poc lleial— no ha desaparegut tres anys després. A Jun-

queras, en canvi, el molesta que es faci passar els republicans com a traïdors quan ell se sent responsable d'haver arribat fins al final amb el referèndum, una fita que sempre situa com a exemple de compromís i ambició, en contraposició a la consulta del 9 de novembre de 2014, que tant va erosionar la seva relació amb Artur Mas. El president d'ERC no accepta que es critiqui el compromís amb l'estat propi del seu partit pel fet de voler treure rèdits en la via dialogada, i raona que, amb el seu comportament, l'independentisme és més a prop de tornar-ho intentar.

L'ÚNICA REUNIÓ A SOLES

Tots dos s'han carregat de raons des de fa temps. Les reunions telemàtiques que se succeeixen l'estiu del 2020 —n'hi ha almenys cinc— pretenen enderrocar, doncs, els murs de desconfiances que els mantenen allunyats. Després del primer contacte, de gestació complicada perquè va precedit de mesos de tibantors, s'encadenen converses amb més i menys participants. I n'hi ha una, només una, en què Puigdemont i Junqueras parlen sols, sense acompanyants. És una trobada que gravita entorn de temes personals. Des de Waterloo, Puigdemont retrata la vida a l'exili, que defineix com a dura. Junqueras l'escolta des d'un despatx de Fonollosa, un municipi del Bages governat per ERC, on treu rendiment de les hores que li concedeix l'aplicació de l'article 100.2 del reglament penitenciari, que permet als dirigents independentistes sortir de la presó per treballar o fer tasques de voluntariat. El cap de files d'ERC, de vegades críptic, passa de puntetes sobre la presó en el diàleg amb Puigdemont. La conversa tampoc deriva cap a l'anàlisi del que va passar la tardor del 2017.

És un intercanvi d'impressions planer, per bé que s'hi destil·la un rerefons polític, perquè els dos dirigents analitzen l'actualitat. Intenten mirar més endavant que enrere.

El contacte més empàtic es produeix el 30 de juny, quan el conjunt del Govern de la legislatura del referèndum es troba per primera vegada en una conferència telemàtica. Són minuts de salutacions i de tracte afable, en què els consellers, el vicepresident i el president que van propiciar l'1 d'Octubre es feliciten de tornar-se a reunir i es pregunten per les novetats personals. Els protagonistes són curiosos en el relat dels detalls, però coincideixen a descriure la conversa com a cordial, sense cap mena de contingut polític. Dolors Bassa s'emociona, Jordi Turull celebra tornar a coincidir amb Meritxell Serret, a qui encara no havia pogut saludar personalment després de tant de temps, mentre que Toni Comín i Junqueras s'esquiven. La reunió informal, de poc menys de tres quarts d'hora, acaba amb bons desitjos. Per un motiu o altre, però, no es repeteix una trobada amb tants interlocutors.

Les sessions per videoconferència són els intercanvis d'impressions més directes que mantenen els líders de Junts i ERC en els primers tres anys de presó i exili, per bé que en tot aquest temps també s'han adreçat cartes amb l'ajuda d'intermediaris discrets i fiables. Són comptades. Fins i tot alguna missiva no s'ha arribat a entregar mai, perquè l'encarregat de fer-ho ha preferit evitar mals majors, pensant en el futur. La vegada que tots dos estan més a la vora de transmetre, per escrit, un posicionament consensuat és el gener del 2019, en les dates prèvies al judici del Tribunal Suprem. Amb la implicació de Vendrell, Puigdemont i Junqueras donen el vistiplau a la iniciativa d'un article conjunt que vol ser un acte d'unitat just abans de les sessions que comandarà Manuel Marchena per jutjar els fets de l'octubre del 2017. El gest —la pu-

blicació d'un text cosignat pels dos màxims responsable del Govern del referèndum— és tant o més destacat que el contingut mateix. Tant és així que ERC no demana retocar-ne cap fragment quan Puigdemont el dona per enllestit i l'envia a Vendrell, encarregat de materialitzar una proposta que els republicans s'atribueixen. Sergi Sol, persona de la màxima confiança de Junqueras, valida l'article, en el qual es defineix el judici com un «immens error» que dificulta la sortida política al conflicte català i que «posa en evidència la fragilitat de la democràcia espanyola». Tot està preparat perquè es publiqui al diari *The Guardian*, després de les gestions de l'equip de Puigdemont amb la capçalera britànica.

Però el president a l'exili es fa enrere a última hora. El detonant és l'entrevista a Junqueras que llegeix a les pàgines de *Le Figaro* el 29 de gener. El líder d'ERC recorre a la història per recordar la «responsabilitat cívica i ètica» de Sòcrates, Sèneca i Ciceró, de qui destaca que «van tenir l'oportunitat de fugir i no ho van fer». A Waterloo consideren el símil una ofensa, perquè va acompanyada d'una altra frase de Junqueras que molesta encara més: «Jo em vaig quedar a Catalunya per un sentit de responsabilitat amb els ciutadans». Els mitjans catalans i espanyols es fan ressò de la polèmica, i Puigdemont hi veu una acusació directa que li fa perdre la paciència. No hi haurà article conjunt. Està decidit, i així ho transmet als seus col·laboradors. I pren una segona determinació. Els dos volums que fa temps que prepara amb Xirgo per relatar el temps viscut a Palau i la posterior etapa a l'estranger han de sortir a la llum, un cop hagi passat el procés judicial.

El pòsit acumulat des de la marxa de Puigdemont a Bèlgica és el nucli, precisament, d'una altra conversa rellevant, la primera que Rovira i el líder de Junts mantenen a Ginebra, mesos després que la secretària general d'ERC s'hagi instal·

lat a Suïssa per esquivar la presó. I és rellevant perquè Rovira trasllada a Puigdemont l'essència d'un malestar no resolt que erosiona les relacions entre els socis independentistes. Li fa saber l'opinió, després d'entomar una reflexió sobre la convivència deteriorada entre partits, que el president no va actuar en consonància amb el lideratge que li pertocava la tardor del 2017. Per Rovira, que és directa i evita els eufemismes, la decisió de Puigdemont d'emprendre el camí de l'exili sense haver-ho comunicat prèviament va fer evident que, en el moment de la veritat, les solucions individuals van prevaler per davant de l'objectiu compartit. De fet, li argumenta que en aquell moment el conjunt del Govern no el segueix per la decepció que genera la seva conducta, que en el seu propi partit desconeixen fins que la premsa no ho fa públic. Puigdemont es justifica davant de Rovira: li recorda la complexitat de les decisions que va haver d'entomar com a president en les circumstàncies viscudes, i li assegura que la sortida precipitada cap a Brussel·les responia a estrictes motius de seguretat i que va deixar l'encàrrec d'avisar tothom a Josep Rius, el seu cap de gabinet, que no va poder complir l'ordre a temps. La dirigent republicana reclama a Puigdemont que entengui el fons de la reflexió i li manifesta que, sense comprendre un sentiment que ha cicatritzat malament, no serà possible desfer els nusos que dificulten la convivència i comprometen el procés cap a l'autodeterminació.

Les ferides personals se sumen a les desavinences polítiques i a una qüestió de fons, segurament la més destacada per poder entendre la falta de sintonia entre ERC i el partit de Puigdemont: les dues forces pugnen, al cap i a la fi, per l'hegemonia sobiranista. És una batalla per imposar-se a l'altre, per liderar el projecte polític d'una majoria del país, per copar les institucions, per amarar la societat de les idees prò-

pies. És una disputa amb recorregut històric, que té arrels profundes i que es projectarà en el futur. Han conviscut, han col·laborat i han competit. I ho tornaran a fer.

El que coneixem com a procés ha accentuat la relació complexa dels dos actors principals de l'independentisme polític. La dècada que va des de la sentència del Tribunal Constitucional sobre l'Estatut —que serveix de catalitzador de la mobilització sobiranista— fins a la sentència del Tribunal Suprem sobre els fets de l'1 d'Octubre —epíleg de la tardor del 2017 i punt de partida d'una nova etapa— condensa les aliances i les discrepàncies permanents en la relació entre ERC i Junts, que ha ocupat el buit deixat per Convergència després d'encadenar refundacions (PDECat) i viure escissions, amb el resultat final d'ubicar Puigdemont i Artur Mas en partits diferents tot i partir de les mateixes sigles.

L'antiga CDC, que va governar durant vint-i-tres anys amb el matrimoni amb Unió i el lideratge de Jordi Pujol, sempre va veure ERC com el germà petit d'un univers comú descrit com a catalanista, concepte amb reminiscències passades perquè s'ha deixat d'utilitzar. Al seu torn, els republicans, un partit convuls amb dues ànimes acostumades a competir al llarg del temps —la nacional i la social—, han carregat durant dècades amb l'estigma de ser un partit adolescent, per agitat i menor. Certament, ERC va viure durant anys en els marges de la política catalana, quan l'independentisme també era residual. El viatge a la centralitat fet en l'etapa de Josep-Lluís Carod-Rovira i Joan Puigcercós —una altra convivència complexa— cristallitza en el primer i el segon tripartit, que deixen enrere dècades de pujolisme i de concentració de poder convergent. El pacte a tres amb el PSC i ICV —que pateix molts sotracos— estableix un parèntesi de govern de les esquerres, però les turbulències viscudes amb l'Estatut tornen

a deixar ERC molt tocada quan el tripartit no dona per a més. És el moment que la formació, esgotada, s'entrega al lideratge d'Oriol Junqueras i Marta Rovira, per girar full i obrir un nou cicle. L'aparició del tàndem republicà coincideix amb el primer Govern de Mas, a finals del 2010. Mas ha sobreviscut a la travessa del desert de dues legislatures com a cap de l'oposició, i troba en el PP la crossa parlamentària que li garanteix l'estabilitat necessària per validar les polítiques d'austeritat aplicades per combatre la crisi econòmica. Per a desgrat de Mas, la gestió de la crisi es fa llarga i mina el relat, de manera que els convergents busquen fer-la compatible amb la demanda de pacte fiscal —la proposta estrella en termes nacionals—, que tanmateix topa amb la negativa de Mariano Rajoy i crema com una metxa curta. La primera gran manifestació independentista de l'Onze de Setembre sacseja la política catalana i Mas intervé per sobreviure, sabedor que no hi ha marge de negociació amb l'Estat per fer evolucionar l'arquitectura autonòmica. De l'avançament electoral del 2012, però, en surten noves cartes. ERC ascendeix, Junqueras es converteix en l'únic soci possible per a un Mas castigat a les urnes i el procés passa a ocupar la centralitat. La competència entre republicans i postconvergentes dels darrers deu anys té aquest pròleg.

SOCIS QUE COMPETEIXEN

Els dos espais polítics actuen com a socis, però no deixen de competir; tenen un objectiu que els uneix, però alhora persegueixen empetir l'altre, superar-lo, substituir-lo. La cúpula d'ERC creu que, en l'última dècada, el partit de Mas —i després el de Puigdemont— ha intentat tres grans maniobres

per frenar el camí de Junqueras cap a la primera posició de l'independentisme polític. La primera, la convocatòria d'eleccions que els convergents programen el 2012 per enfortir la seva majoria, un cop el clam sobiranista ja està instal·lat i el pacte fiscal ha fracassat; l'operació resulta fallida, perquè Junqueras dobla els resultats republicans i Mas perd dotze diputats. La segona, la pressió política i social per aconseguir que el 2015 hi hagi una llista única, a la qual ERC es resisteix i acaba cedint; l'independentisme no supera el 50 % dels vots en les eleccions plebiscitàries, tampoc assoleix majoria absoluta en escons, i Junts pel Sí acaba depenent de la CUP, que demana el cap de Mas per iniciar la legislatura. I la tercera, quan es designa Puigdemont com a substitut i el nou president, un cop viscudes les primeres topades del mandat, encarrega a Junqueras l'organització del referèndum del 2017, amb la voluntat de situar el màxim dirigent republicà en la disjuntiva de fer el referèndum o acabar inhabilitat. ERC diu haver esquivat totes les travetes, uns obstacles que atribueixen a un aliat que també és adversari, per bé que Junqueras no ha pogut ser mai president.

A l'altre bàndol, capitanejat primer per Mas quan les sigles són les de CDC i després per Puigdemont quan l'espai s'agrupa entorn de la nomenclatura de PDECat i Junts, també hi ha greuges acumulats. I la sensació és equivalent a la que denuncia ERC: els moviments del rival responen a una estratègia d'erosió que persegueix, com a última estació, la substitució en el lideratge sobiranista. Des d'aquest punt de vista, també hi ha tres maniobres executades pels republicans, abans i després del procés, que es consideren estratègiques per contribuir a la decadència convergent. La primera, el 2006, quan ERC ignora la segona victòria de Mas en vots i escons i es decanta per explorar un altre govern tripartit,

després de les dificultats del primer, amb l'Estatut com a icona tràgica d'aquella aliança; l'operació atorga als republicans més anys a les institucions, però la suma amb el PSC de Montilla i ICV acaba condemnant ERC a una crua davallada electoral el 2010. La segona, el 2012, quan ERC, amb Junqueras al capdavant, admet ser el soci parlamentari de Convergència però es reivindica com l'independentisme exigent per aconseguir l'exercici del dret a decidir davant una CDC que no és prou compromesa; el resultat és la celebració de la consulta del 9-N i el salt a la legislatura del referèndum, amb un full de ruta cap a l'estat propi calendaritzat en divuit mesos. I la tercera respon al gir pragmàtic d'ERC, que aparca la unilateralitat per obrir un escenari de negociació amb l'Estat mentre Puigdemont abandera el discurs de la confrontació; la teoria dels postconvergens apunta a la voluntat de Junqueras d'actuar com ho hauria fet l'antiga Convergència, a fi d'ocupar, des de l'esquerra, la centralitat de la política catalana i assumir finalment la màxima quota de poder. Un procediment de substitució executat en tres fases que té com a premi la presidència de la Generalitat per a Pere Aragonès.

Uns i altres veuen en el soci i competidor la voluntat de fer l'abraçada de l'os. Les dues forces es necessiten per culminar l'objectiu últim de la independència, però no poden deixar de competir, perquè tenen un electorat fronterer que és clau per determinar qui dels dos ostenta més quota de poder per fixar el rumb. El país i el partit, plans que se superposen. Tenen trets semblants, però se senten diferents. Encaixen quan obren la carpeta nacional i es distancien si entren en el debat social. Poden entendre's, però els costa esquivar la discussió. Se suporten i poden conviure, però els falla la química. Compromís i col·laboració, també mirades de reüll i toxicitat. Són enemics íntims.